

Riccardo Guastini

TUMAČENJE I ARGUMENTACIJA

naklada Breza, Zagreb, svibanj 2023., 422 str.

U svibnju ove godine objavljena je knjiga *Tumačenje i argumentacija*,¹ u originalu *Interpretare e argomentare*,² Riccarda Guastinija, talijanskog profesora emeritusa filozofije prava i direktora Instituta Tarello za filozofiju prava.³ Knjigu je preveo dr. sc. Luka Burazin, izvanredni profesor na Katedri za teoriju prava Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Knjiga sadrži pet dijelova: *Tumačenje i tumači* (str. 13.–103.); *Pravno konstruiranje i pravna znanost* (str. 105.–216.); *Pravno rasuđivanje i primjena prava* (str. 217.–322.); *O tumačenju ustava* (str. 323.–371.); *Prijepori* (str. 373.–417.) te Predmetno kazalo (str. 419.–422.). Karakterizira je analitički pristup temeljnim pravnim pojmovima, kao što su tumačenje, argumentacija, norma, antinomije, pravne praznine, pravna načela itd. Zbog ograničenosti prikada skrenut ću pažnju na dijelove knjige koji sadrže spoznaje koje do sada nisu bile toliko poznate ili raširene u nas, a čijem boljem razumijevanju knjiga doprinosi.

Prvi dio knjige obuhvaća sedam poglavlja: *Predmeti tumačenja* (str. 13.–21.); *Tumačenska djelatnost* (str. 22.–45.); *Dvostruka neodređenost prava* (str. 46.–68.); *Od odredbi do normi* (str. 69.–79.); *Vrste tumača* (str. 80.–83.); *Autentično tumačenje* (str. 84.–93.) i *Proizvod tumačenja* (str. 94.–103.). U prvom poglavlju, nakon analiziranja različitih značenja riječi „tumačenje“, Guastini navodi kako pravno tumačenje pripada rodu tekstualnog tumačenja te kako nekad označava „djelatnost utvrđivanja smisla ili odlučivanje o smislu nekog pravnog dokumenta ili teksta, a ponekad rezultat ili proizvod te djelatnosti, to jest samo značenje“.⁴ U drugom poglavlju autor razlikuje četiri dvosmislenosti riječi „tumačenje“. U prvoj od njih, tumačenje može označavati djelatnost ili postupak, ali i rezultat, ishod ili proizvod te djelatnosti. U drugoj dvosmislenosti, tumačenje može označavati apstraktno ili konkretno: tumačenje se nekad odnosi na pripisivanje značenja nekom normativnom tekstu, a nekad na pravnu kvalifikaciju nekog činjeničnog stanja. U trećoj dvosmislenosti, riječ tumačenje može označavati spoznaju, ali i odluku. Konačno, Guastini analizira tumačenje u užem smislu (pripisivanje značenja tekstu) naspram pravnog konstruiranja (širokog raspona djelatnosti svojstvene doktrini i sudskoj praksi, poput stvaranja vrijednosnih praznina, stvaranja vrijednosnih hijerarhija između normi ili odvagivanja između sukobljenih načela). Guastini ističe kako argumentacija zapravo nije dio tumačenja, nego skup razloga koji se navode u prilog odabranom tumačenju.

---

¹ Naklada Breza, <https://naklada-breza.hr/tumacenje-i-argumentacija/>, 20. rujna 2023.

² Guastini, R., *Interpretare e argomentare*, Dott. A. Giuffrè Editore, Milano 2011.

³ Institut Tarello za filozofiju prava, <https://istitutotarello.org>, 22. rujna 2023.

⁴ Guastini, R., *op. cit.* u bilj. 2, str. 17.

Drugi dio knjige također obuhvaća sedam poglavlja: *Antinomije* (str. 105.–125.); *Pravne praznine* (str. 126.–151.); *Neizražene norme* (str. 152.–160.); *Normativne hijerarhije* (str. 161.–167.); *Pravna načela* (str. 168.–189.); *Tumačenje, primjena i ponderiranje ustavnih načela* (str. 190.–203.) i *Pravna znanost i doktrina* (str. 204.–216.). U prvom poglavlju, Guastini definira antinomiju kao situaciju u kojoj dvije norme za isto pojedinačno i konkretno činjenično stanje (okolnost ili spoj okolnosti) određuju međusobno nespojive pravne posljedice. Tako je moguće razlikovati dvije temeljne vrste antinomija – antinomije „in abstracto“ (nužne antinomije) i antinomije „in concreto“ (kontingentne antinomije). Prvi tip antinomija predstavlja situaciju u kojoj su dvjema normama nespojive pravne posljedice povezane s apstraktnim činjeničnim stanjima (odnosno razredima konkretnih činjeničnih stanja) koja se međusobno pojmovno preklapaju, potpuno ili djelomično. Takve antinomije mogu se utvrditi već prilikom tumačenja teksta. Drugi tip antinomija postoji kada se prilikom primjene normi primijeti da su nespojive pravne posljedice povezane s istim konkretnim činjeničnim stanjem, iako norme nisu sukobljene *in abstracto*. Antinomije „in concreto“ mogu se utvrditi samo prilikom primjene normi na konkretan slučaj, na koji su primjenjive obje norme. Dok antinomije *in abstracto* ovise o pojmovima, a izvorima prava, antinomije *in concreto* ovise o činjeničnim okolnostima. Antinomije mogu biti i potpune ili djelomične, ovisno o tome preklapaju li se razredi činjeničnih stanja uređeni nespojivim normama potpuno ili djelomično. Kod potpunih antinomija, nespojive pravne posljedice povezane su s istim razredom činjeničnog stanja. S druge strane, djelomične antinomije mogu biti jednostrane i dvostrane. Kod jednostrano djelomičnih antinomija, razred činjeničnih stanja uređen jednom normom u cijelosti je sadržan u razredu činjeničnih stanja uređenih drugom normom, dok se kod dvostrano djelomičnih antinomija dva razreda činjeničnih stanja presijecaju tako da se samo neka od činjeničnih stanja uređenih jednom normom poklapaju samo s nekima od činjeničnih stanja nespojivo uređenih drugom normom.

U kontekstu analize sudačkog rasuđivanja, posebno značajno jest šesto poglavlje u kojem Guastini piše o tumačenju, primjeni i ponderiranju ustavnih načela. Autor ističe kako se načela (osobito ustavna načela) razlikuju od pravila, ne samo po svojoj strukturi i sadržaju, nego i na temelju toga što te dvije vrste normi različito funkcioniraju u sudačkom rasuđivanju. Kada govorimo o (vrlo čestim) sukobima između ustavnih načela, Guastini navodi da ustavni sudovi za rješavanje sukoba između ustavnih načela obično koriste tehniku „ponderiranja“ ili „odvagivanja“. Ponderiranje (odvagivanje) koristi se iz razloga što se sukobe između ustavnih načela ne može, kako ističe Guastini, riješiti standardnim kriterijima rješavanja sukoba između normi (*lex superior*, *lex posterior* i *lex specialis*). Tehnika ponderiranja (odvagivanja) sastoji se u uspostavljanju hijerarhije između sukobljenih načela, a tu hijerarhiju obilježava to da je ona vrijednosna (stvara je sudac poredbenom vrijednosnom ocjenom, pripisujući jednom od sukobljenih načela veću „težinu“) i pomična (vrijedi za konkretan slučaj ili konkretan razred slučajeva). Ponderiranje načela ne spada u tumačenje u užem smislu, nego u pravno konstruiranje. Ono služi izboru primjenjivog načela, a ne primjeni jednog ili drugog načela.

U trećem dijelu knjige autor se bavi pravnim rasuđivanjem i primjenom prava kroz šest poglavlja: *Pravno rasuđivanje: uvod* (str. 217.–226.); *Logika i norme* (str. 227.–239.); *Primjena prava* (str. 240.–251.); *Argumentacija tumačenjskih odluka* (str. 252.–290.); *Pravno uređenje tumačenja* (str. 291.–307.) i *Sudačko pravo između dogmatike i opće teorije* (str. 308.–322.). U prvom poglavlju, Guastini ističe da riječ „rasuđivanje“ u uobičajenoj uporabi može označavati misaoni postupak pomoću kojega se dolazi do zaključka ili odluke, ali i diskurs kojim se argumentira i opravdava zaključak ili odluka, odnosno razlozi u prilog zaključka i odluke. Pod izrazom „rasuđivanje“ Guastini podrazumijeva diskurs odnosno slijed iskaza od kojih jedan ima funkciju zaključka, a drugi funkciju premisa ili argumenata koji mu idu u prilog. U tom smislu, riječi „argumentacija“ i „zaključivanje“ mogu se, kako ističe autor, shvatiti kao istoznačnice za pojam „rasuđivanje“.

Četvrti dio knjige, koji govori o tumačenju ustava, obuhvaća četiri poglavlja: *Posebnost tumačenja ustava?* (str. 323.–330.); *Tumači ustava* (str. 331.–341.); *Pitanja „tumačenja“ ustava* (str. 342.–356.) i *Tumačenje i konstruiranje u ocjenjivanju ustavnosti* (str. 357.–371.). U ovom dijelu knjige autor preispituje neka raširena doktrinarna stajališta te iznosi shvaćanja relevantna za ustavno pravo, primjerice na temu navodne posebnosti tumačenja ustava. Guastini ukazuje na neutemeljenost i pogrešnost ideje da se ustav tumači posebnim metodama tumačenja (tzv. opisujuća postavka o posebnosti tumačenja ustava), budući da i pravni znanstvenici i suci za tumačenje ustava koriste iste metode koje koriste za tumačenje zakona.

Peti i posljednji dio bavi se prijemima, i to u tri poglavlja: *Pojmovni prijepori* (str. 373.–379.); *Teorijski prijepori* (str. 380.–403.) i *Ideološki prijepori* (str. 404.–417.). U prvom poglavlju Guastini iznosi temeljnu postavku tzv. skeptične teorije tumačenja, prema kojem je tumačenje svako pripisivanje značenja normativnom tekstu, neovisno o dvojama i prijeporima, odnosno da je svako pripisivanje značenja normativnom tekstu tumačenje. Pripisivanje značenja je, prema Guastiniju, uvijek tumačenje: nema značenja bez tumačenja. U tom smislu, tumačenje je shvaćeno kao nužna pretpostavka primjene, neovisno o tome je li tekst „jasan“ ili „nejasan“. Ujedno se odbacuje maksima *in claris not fit interpretatio*, koja podrazumijeva, kako ističe Guastini, ograničeno shvaćanje tumačenja kao rješavanja dvojbi glede značenja. U drugom poglavlju objašnjene su tri konkurirajuće teorije tumačenja: kognitivistička (spoznavalačka), prema kojoj je tumačenje akt spoznaje; skeptična, prema kojoj je tumačenje akt volje ili odluke (pristaša je „umjerene“ inačice ove teorije i sam Guastini) i eklektična teorija, prema kojoj je tumačenje, ovisno o okolnostima, ponekad akt spoznaje, a ponekad akt odluke. Spomenute se teorije, kako ističe Guastini, bave sljedećim pitanjem: je li tumačenje akt spoznaje ili akt volje? Ako se tumačenje shvaća kao akt spoznaje, onda će iskazi tumača biti iskazi spoznajnog (opisujućeg) diskursa, a ako se tumačenje shvaća kao akt volje, onda su iskazi tumača odlučujućeg (pripisujućeg) diskursa. Također, Guastini napominje kako se navedene teorije bave sudskim, a ne doktrinarnim tumačenjem.

Tzv. umjerenu inačicu skeptične teorije tumačenja karakterizira sedam temeljnih obilježja. Prvo, normativni tekstovi shvaćaju se kao obično višeznačni, odnosno

podložni različitim tumačenjima. Drugo, norme su neodređene (nejasne), što znači da se uvijek mogu pojaviti slučajevi sporne pravne kvalifikacije. Treće, budući da svaki normativni tekst u pravilu dopušta više alternativnih tumačenja *in abstracto*, izbor između tih tumačenja jest diskrecijski akt. Četvrto, nejasnost normi može se diskrecijski smanjiti *in concreto* uključujući ili isključujući iz područja njezine primjene sporne ili rubne slučajeve. Peto, tumačenje, ovisno o slučaju, može biti spoznajna, odlučujuća ili stvaralačka djelatnost. Šesto, dok spoznajni tumačenjski iskazi imaju istinosnu vrijednost, za odlučujuće iskaze ne može se reći da su istiniti ili neistiniti. Konačno, kao sedmo, Guastini ističe da je sudsko tumačenje odlučujuća djelatnost, često i normotvorna djelatnost (djelatnost stvaranja novih normi), ali nikada ne bi moglo biti samo spoznajna djelatnost.

Riccardo Guastini autor je čija djela karakterizira jasan i precizan jezik koji ne ostavlja prostora nejasnoćama. Neki od njegovih najznačajnijih doprinosa odnose se upravo na analizu pojmova koji se često koriste a da nije sasvim jasno i precizno određeno njihovo značenje, poput *norme*, *tumačenja*, *primjene (prava)*, *pravnih načela* itd. Jasan i precizan jezik odlikuje i prijevod knjige.

Osim knjige *Tumačenje i argumentacija*, Luka Burazin 2016. godine preveo je i knjigu istog autora *Sintaksa prava*⁵ koja se koristi kao obvezna literatura iz kolegija *Teorija prava* na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Već tim prijevodom glavne ideje talijanske pravne znanosti (u ovom slučaju denoveške škole pravnog realizma) postale su dostupne čitateljima i na hrvatskom jeziku, ali su postale i dijelom obrazovanja pravnika. U tom smislu, prijevod knjige *Tumačenje i argumentacija* predstavlja značajan i vrijedan doprinos jer čitateljima omogućuje daljnje upoznavanje sa shvaćanjima jednog od najznačajnijih i najutjecajnijih talijanskih pravnih znanstvenika, posebice relevantnih za područje primjene prava.

Dr. sc. Marin Keršić*

---

⁵ Guastini, R., *La sintassi del diritto* (2. izdanje), G. Giappichelli editore, Torino 2014. Prijevod je od prvog izdanja (iz rujna 2016. godine) doživio još dva izdanja: drugo, u rujnu 2018. i treće, u rujnu 2019. godine.

* Viši asistent, Katedra za teoriju prava i države Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Ul. Domovinskog rata 8. E-mail: marin.kersic@pravst.hr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0964-4625>.